

Bureau voor Ontmaskering van Onjuiste Uitspraken

Als in een jaarverslag van een bedrijf een onjuiste begroting staat, wordt – als het goed is – geen accountantsverklaring afgegeven. Als er toch nog wat mis gaat is er nog de SOBI met zijn voorzitter de heer Lakeman. Hij legt door nauwkeurige lezing van alle relevante stukken én hun bijlagen vaak de vinger op 'zwendel en wanbeleid in het Nederlandse bedrijfsleven', zoals dan ook de ondertitel van zijn jongste boek luidt. Zwendel en wanbeleid onthult hij vooral door de tegenstelling tussen schijn en werkelijkheid, tussen het gepropageerde beleid en de echte balansen en jaarrekeningen te laten zien. Uiteraard komen zwendel en wanbeleid niet alleen in het bedrijfsleven voor. Integendeel: daar zijn nog allerlei controlemechanismen zoals externe accountants, ondernemingsraden, aandeelhoudersvergaderingen en uiteindelijk de economische eisen van de markt waarvoor het produkt gemaakt wordt.

Er zijn echter grote delen van onze samenleving waarover iedereen ongestraft aantoonbare onjuistheden kan debiteren. Ik denk daarbij aan uitspraken over het onderwijs, de wetenschapsbeoefening, arbeidsmarkt, werkloosheid, sociale voorzieningen, gezin, opvoeding, etc. De bekende 'Tante Truus'- en 'Jantje van Leiden'- uitspraken zijn klassieke voorbeelden van dit type aantoonbaar onjuiste, ongefundeerde uitspraken. Dergelijke onjuiste uitspraken zijn uiteraard geen privilege van beleidmakers. Ook leden van oppositiegroepen, vakbondsbestuurders, woordvoerders van pressiegroepen etc. maken gebruik van het privilege van het debiteren van aantoonbaar onjuiste uitspraken, die op dat moment goed in hun kraam te pas komen. Het hoeft daarbij niet eens alleen om omstreden uitspraken te gaan. Ook algemeen aanvaarde meningen kunnen heel goed aantoonbaar onjuist zijn. Goede voorbeelden op mijn eigen terrein zijn de algemeen veronderstelde heilzame effecten van studiebegeleiding en een kleine klasse-grootte.

Een sociaal-wetenschappelijk SOBI wordt dan node gemist. Een BOUS (Bureau voor Ontmaskering van Onjuiste Uitspraken over de Samenleving) is hard nodig maar helaas nog nooit opgericht.

Bijna alle actieve sociale wetenschappers zullen wel de situatie hebben meegemaakt waarin zij op hun terrein zo'n ongefundeerde uitspraak of onjuiste algemeen aanvaarde opinie tegenkwamen en waarbij zij het materiaal kenden waarmee getoond kon worden dat de uitspraak onjuist was. Zonder twijfel zullen zij op dat moment een zekere machteloosheid gevoeld hebben. Een ingezonden brief is meestal te kort, een artikel op een opiniepagina is te omslachtig of wordt snel ingehaald door de actualiteit, het benaderen van parlementariërs is ongewis vanwege de politieke opportuniteit. Deze machteloosheid heeft tot gevolg dat de onjuiste uitspraak onweersproken blijft of slechts de speelbal wordt in een eindeloos partijpolitiek welles-nietes-debat. Sociale wetenschappers hebben o.a. van oudsher de taak gegevens over de samenleving en haar functioneren bijeen te brengen en daardoor onjuiste uitspraken te weerleggen. Dat gebeurt allereerst door het verrichten van onderzoek (in de ruimste zin van het woord) en door het rapporteren daarover in vaktijdschriften. In de meeste gevallen is de directe invloed van een dergelijke publikatie niet groot, waaruit ten onrechte wordt geconcludeerd dat de sociale wetenschappen toch niets kunnen uitrichten.

De oprichting van het BOUS kan daarin verandering brengen. Het is echter niet waarschijnlijk dat dit bureau opdrachten zal krijgen. Wie heeft er nu geld voor over om aan te tonen dat een uitspraak onjuist is? Daarom stel ik voorlopig de volgende werkwijze van het BOUS voor. Elke maand wordt een onjuiste uitspraak op de hak genomen. Dit gebeurt door een terzake deskundige sociale wetenschapper, die laat zien dat de reeds beschikbare kennis de uitspraak weerlegt. Het gaat er dus niet om of men met de uitspraak instemt. Het gaat er uitsluitend om het niet-gebruik van de beschikbare kennis aan de kaak te stellen. Deze ontmaskering kan dan elke maand gepresenteerd worden aan het geïnteresseerde publiek, bijv. op zondagmiddag in de Brakke Grond te Amsterdam. Individuele onderzoekers kunnen onjuiste uitspraken voor ontmaskering voordragen, maar ook een breed samengestelde adviesraad kan voorstellen daartoe doen. Uiteraard moet er een slagvaardige organisatievorm komen en zal er voldoende aandacht aan presentatie en publiciteit moeten worden besteed. Deze cyclus van presentaties kan bijdragen aan een verbetering van het aanzien van de sociale wetenschappen. Een breed publiek kan immers zo kennis nemen van de onthullende werking die al deze wetenschappelijk verzamelde kennis kan hebben.

J. Dronkers